

Státní okresní archiv Klatovy

Cech tkalců Sušice

1599–1733

Inventář

EL NAD č.: 2101

AP č.: 523

Eva Havlovičová

Klatovy 2012

OBSAH

Úvod

I. Vývoj původce archivního fondu	str. 3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	str. 5
III. Archivní charakteristika archivního fondu	str. 5
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	str. 5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	str. 5
Seznam použitých pramenů a literatury	str. 6
Inventární seznam	str. 7

I. Vývoj původce archivního fondu

Se zakládáním měst ve 13. století úzce souvisel rozvoj řemesel. Zpočátku to byla základní řemesla (např. řezníci, mlynáři, pekaři, sladovníci, ševci, krejčí, hrnčíři, kováři atd.). Postupem času docházelo k různým specializacím a vzniku řady nových řemeslných oborů.

Řemeslníci zakládali bratrstva, která měla náboženský, charitativní i reprezentativní účel. Členové se společně účastnili mší, slavností, pohřbů. Starali se o přestárlé, zchudlé nebo nemocné mistry, podporovali vdovy a sirotky svých bývalých členů. Postupně se bratrstva více soustředila na hospodářské zájmy jednotlivých řemesel a od 14. století začaly vznikat cechy. Jejich vrchol nastal v 15. a 16. století.

Cech představoval společenstvo řemeslníků stejného či příbuzného oboru, které hájilo práva a zájmy svých členů. Jejich heslem bylo „Amor et paritas“ (Láska a rovnost). Cechy byly podřízeny městské správě, ale současně se řídily svými vlastními právními pravidly, tzv. cechovními artikulemi či statuty. V čele cechu stál cechmistr spolu se staršími spolumistry, kteří byli voleni na cechovních shromážděních. Cechovní majetek se ukládal do cechovní pokladnice (zvané klenot či matka), která byla ozdobena cechovním znakem. Pokladnice zároveň sloužila pro ukládání cechovních artikulí a privilegií, pečetidla, cechovního archivu, písemností mistrů i tovaryšů. Příjmy cechu pocházely z různých poplatků (např. za cechovní schůze, za materiál na zhotovení mistrovského kusu, za zápis do register) a z vybraných pokut. Cechy jako organizace dohlížely na kvalitu i kvantitu výrobků, nákup surovin pro výrobu, přísně kontrolovaly dodržení pracovních postupů a určovaly cenu zboží, výši mzdy pro tovaryše, jejich pracovní dobu i nárok na volno. Zajišťovaly výchovu a vzdělání učedníků i tovaryšů, určovaly jejich počet, zakazovaly překupnictví, nekalou soutěž a měly pod kontrolou přijímání nových mistrů.

Obranou cechu před konkurencí byla výsada *mílového práva* (na míli od města (cca 9 km) nesměl žádný řemeslník vyrábět ani prodávat své výrobky) a *cechovní přímus* (řemeslo mohlo být vykonáváno, až na pár výjimek, jen v rámci cechu).

Od 17. století dochází k postupnému úpadku celé cechovní soustavy. Ve století 18. začala do cechovního zřízení zasahovat státní moc. Od roku 1708 měla být všechna cechovní statuta potvrzována panovníkem, to se ale příliš nedodržovalo. Důležitým krokem ze strany státu byl Generální cechovní patent pro české země, vydán Karlem VI. 16. listopadu 1731, který nařizoval předložení všech cechovních statut panovníkovi, obecně upravil pracovní podmínky tovaryšů, vymezil postavení mistrů vůči tovaryšům a učedníkům, omezil dosavadní pravomoc a privilegia cechů. Současně byl zřízen úřad cechovního inspektora, který na činnost cechů dohlížel a účastnil se jejich zasedání. Nakonec 5. ledna 1739 byly vydány Generální cechovní artikule, které všechny cechovní předpisy sjednotily. Díky tomu došlo ze strany státu k účinné kontrole a ovlivňování řemeslné výroby.

V 60. a 80. letech 18. století v důsledku rozvoje a zavádění manufakturní výroby došlo k rušení některých cechů. V roce 1765 byl vydán dekret, který opravňoval tovaryše vykonávat řemeslo i bez cechovní příslušnosti, a v roce 1776 došlo k vyhlášení „svobody obchodu a výroby“.

Poslední tečku za cechovní soustavou učinil císař František Josef I. svým císařským patentem č. 227 ř. z., kterým 20. prosince 1859 vydal živnostenský řád platný od 1. května 1860. Tento patent sjednotil a uzákonil provozování řemesel i obchodu a všechny dosud platné předpisy byly prohlášeny za zrušené. Tímto řádem byly cechy zrušeny a namísto nich nastoupila živnostenská společenstva, která navázala na činnost cechů i na jejich tradice.

Vznik Sušice souvisel s rýžováním zlata na řece Otavě. Původní osada vznikla někdy kolem roku 790. Velmi rychle se rozrostla na městečko, které v roce 1192 získal do svého držení bavorský hrabě von Bogen. Z této doby pravděpodobně také pochází německý název

Sušice – Schüttenhofen. V roce 1273 získal Sušici český král Přemysl Otakar II. a povýšil ji na královské město. V roce 1324 potvrdil král Jan Lucemburský Sušici všechny výsady královského města. V únoru 1356 bylo Sušici Karlem IV. potvrzeno mílové právo a v září 1372 právo na výběr mytného. Jeho následovník Václav IV. rozšířil tato privilegia listinou z 15. září 1406 o konání týdenního výročního trhu od svátku Nanebevzetí Panny Marie (15. srpen) a povinným skladem pro kupce jedoucí od Hartmanic a Kvildy.

Město prosperovalo především díky obchodu se sousedním Bavorskem. Z Bavorska se dovážela hlavně sůl a Sušičtí vyváželi obilí, slad a chmel. Tento obchod současně také podpořil rozvoj řemesla a zakládání cechů. Z řemeslníků zde byli zastoupeni sladovníci, krejčí, řezníci, provazníci, pekaři, soukeníci, ševci, koželuzi, kloboučníci, tkalci, mydláři, punčocháři, hrnčíři, pasíři, mlynáři, kováři, koláři, bednáři, zámečníci, truhláři, mečíři, dále zedníci, kameníci, konváři, kominíci, lazebníci, ranhojčí, sedláři, řemenáři, barvíři, sklenáři, kožešníci atd.

Velký zlom v dalším vývoji města znamenala třicetiletá válka. Město se snažilo předejít nejhrošímu drancování tím, že se dobrovolně 27. září 1620 vzdalo generálovi Marradasovi. Dalšími pohromami byly v letech 1678-1681 mor, v roce 1707 požár, při němž vyhořelo téměř celé město a také postupný úpadek obchodu s Bavorskem. I přesto vznikaly nové cechy, či do té doby samostatné cechy se spojovaly ve společné. Podle berní ruly provozovalo v Sušici své řemeslo 36 sladovníků, 7 sládků, 25 řezníků, 15 ševců, 10 pekařů, 9 soukeníků, 7 tkalců, 6 šmejdiřů (obchodníci s drobnými mosaznými a měděnými předměty – knoflíky, přezkami, pásy, šperky) a krejčí, 5 koželuhů, 4 mydláři, 3 truhláři, kloboučníci, kováři, 2 provazníci, koláři, bednáři, tesaři, mlynáři, barvíři a po jednom krajíř, uzdař, kotlář, kožišník, lazebník, kominík, hrnčíř, knihař, pokrývač, ručnikář (výrobce ručnic), punčochář, sedlář, zedník.

Přibýly také jarmarky a výroční trhy (v úterý Svatodušní – pohyblivé svátky Svatodušní (Letnice) začínají 50 dnů po Velikonocích; na sv. Rocha – 16. srpen; na sv. Františka Serafínského – 4. říjen; na pondělí po Třech králích (6. leden); dále pravidelný pondělní dobytčí trh probíhající od Květné neděle (6. neděle postní, neděle před Velikonocemi) do sv. Martina (11. listopad)). Pravidelný trh na obilí, ovoce, zeleninu a jiné produkty pro každodenní potřebu probíhal každé pondělí a pátek.

Cech tkalců byl v Sušici založen v roce 1599, zpočátku se řídil podle propůjčených privilegií od tkalcovského cechu v Českých Budějovicích (inv. č. 1), který pravděpodobně také vznikl ve stejném roce (lze tak předpokládat z dochované datace na pečeti). Od roku 1692 se tkalci v Sušici řídili dle privilegií schválených rychtářem, purkmistrem a radou královského města Sušice. Ratifikace těchto artikulí a cechovních pravidel byla zanesena do městské pamětní knihy pod značkou J. 8. na straně 88. Byly zde přepsány celé artikule slovo od slova. Později v roce 1714 došlo k dalšímu potvrzení artikulí ze strany města a jejich opětovnému zapsání do městských knih červené barvy na list 331.

Od roku 1725 se ke tkalcovskému cechu připojila řemesla mezulánků (tkadlec zanášející bavlněný nebo konopný útek do lněné osnovy, taková látka se nazývala barchet či mezulán) a cajkářů (tkadlec vyrábějící na ručním stavu hrubou látku - cajk). Došlo ke změně názvu cechu na cech cajkářský, mezulánický a tkalcovský, současně se cech začal řídit podle propůjčených artikulí Pochtivého cechu a pořádku cajkářského, mezulánického a tkalcovského královských Třech Měst pražských (K 1). V roce 1733 se název cechu pravděpodobně opět vrátil k zjednodušené formě cech tkalců.

Tkalcovský cech v této podobě existoval až do zániku cechovní soustavy v roce 1859, kdy dle živnostenského řádu z 20. prosince 1859, s platností od 1. ledna 1860, byly také v Sušici založeny živnostenské spolky a cechovní soustava byla zrušena.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

K předání cechovních archiválií města Sušice z Muzea města Sušice do Okresního archivu v Sušici došlo 8. června 1959 pod př. č. 194 a 195/59. Předávací protokol se nedochoval. Žádné další záznamy zachycující pohyb, ztrátu či případnou skartaci daného archivního fondu se ve Státním okresním archivu Klatovy nedochovaly. K částečnému zpracování cechovních archiválií došlo v roce 1954 archivářem V. Holým. V roce 1964 došlo k dalšímu uspořádání archivářkou V. Holou, během něhož byly z AF vyčleněny archiválie živnostenských společenstev.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Dochované archiválie pocházejí z časového období 1599–1733. Nejstarší archiválií jsou cechovní privilegia (1599), nejmladší záznamy nalezneme v opisu cechovních artikulí (1733).

Archiválie jsou psány v češtině, jedná se o 2 listiny a 2 úřední knihy. Čitelnost je dobrá, po fyzické stránce jsou archiválie poškozeny prachem, mírně plísněmi, knihy jsou okousány od hmyzu a hlodavců. Listina L 1 po špatném restaurátorském zásahu celá zmodrala. Úplnost fondu je torzovitá. Rozsah archivního fondu po zpracování činí 0,05 bm. Tvoří jej 4 inv. čísla. Při inventarizaci nebyla provedena žádná vnitřní skartace.

Původní AF Cechy Sušice EL NAD 1452, kde byly zařazeny všechny cechy ze Sušice, byl přejmenován na AF Cech sladovníků Sušice a pomocí vnitřních změn z něho bylo dále vyčleněno 17 samostatných archivních fondů.

AF Cech tkalců Sušice, EL NAD 2101 vznikl vnitřní změnou č. 10/1452 z 24. února 2012, kdy byly z AF Cech sladovníků Sušice, EL NAD 1452, přesunuty archiválie (2 listiny, 2 úřední knihy) z let 1599-1733, celkem 0,05 bm.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Dochovaná listina L1 pocházející z roku 1599 patří mezi jednu z nejstarších cechovních písemných památek, které se nacházejí v SOkA Klatovy. Jedná se o propůjčené artikule poctivého řemesla tkalcovského v Českých Budějovicích cechu tkalcovskému v Sušici. Na pergamentu je přivěšena cechovní pečeť. V pečetním poli je srdce, pod ním tkalcovský člunek a nad ním pravděpodobně lněná kytice. Nad tím letopočet 1599.

Opis: *PECZET.CZECHU. TKADLCOWSKEHO. W. S.

Na listině L 2, která má knižní podobu, se dochoval zajímavý otisk osobní pečeti městského syndika pana Jana Františka Winařského, v pečetním poli je znázorněn hrozen vína obkroužený vavřínovým věncem a nad ním třícípá koruna postranně s iniciálami J a W.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Inventarizaci archivního fondu spolu s vypracováním inventáře provedla v roce 2012 ve Státním okresním archivu Klatovy archivářka Eva Havlovičová.

Klatovy 5. 12. 2012

.....
Eva Havlovičová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

SOkA Klatovy. *Archiv města Sušice*, EL NAD 564.

SOkA Klatovy. *Společenstvo krejčích Sušice*, EL NAD 622.

Literatura

BARTOŠOVÁ, Jana. *Zmizelé Čechy Sušice*. Praha - Litomyšl : Nakladatelství Paseka 2007. ISBN 978-80-7185-842-3.

GABRIEL, J. A.. *Královské město Sušice a jeho okolí*. Praha : 1868.

Dr. HAAS, Antonín. *Berní rula svazek 28, kraj Prácheňský II. díl*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství 1954.

Historie a současnost podnikání na Klatovsku, Sušicku a Horažďovicku. Žehušice : Městské knihy s. r. o., 2001.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny 2005. ISBN 80-7106-709-1.

KUMPERA, Jan. *Dějiny západních Čech od pravěku do poloviny 18. století*. Plzeň : Nakladatelství Ševčík 2004. ISBN 80-7291-108-2.

LOSOS, Ludvík. *Historická knižní vazba. Sborník příspěvků k dějinám vazby a k metodice ochrany historických knižních vazeb*. Liberec : Severočeské muzeum v Liberci 1963.

NODL, Martin, ŠMAHEL, František. *Člověk českého středověku*. Praha : Argo 2002. ISBN 80-7203-448-0.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526-1620)*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909.

INVENTÁRNÍ SEZNAM

Inv. číslo	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn.
I. Listiny			
1	1599, červen 29., České Budějovice Cechmistři a starší mistři poctivého řemesla tkalcovského v Českých Budějovicích propůjčují své artikule cechu tkalcovskému v Sušici. orig. pergamen, 52,1 x 60 cm, česky, pečeť cechu tkalcovského v Českých Budějovicích v dřevěném pouzdře bez víčka, přetřhané zbytky žluté stuh, listina po nevydařeném restaurátorském zásahu celá zmodrala		L 1
2	1692, prosinec 30., Sušice Rychtář, purkmistr a rada města Sušice stvrzují artikule cechu tkalcovského v Sušici 1714, květen 4., Sušice Rychtář, purkmistr a rada města Sušice stvrzují artikule cechu tkalcovského v Sušici (přitištěná pečeť města pod papírovým krytem), správnost artikulí a jejich zapsání do městských knih svým podpisem a pečetí potvrdil městský syndikus Jan František Winařský kožená vazba, česky, 28,7 x 23,1 cm, 44 str., potřhané, okousané od hmyzu a hlodavců		L 2
II. Knihy			
3	Opis artikulí cechu cajkářského, mezulánického a tkalcovského královských Měst pražských pro cech cajkářský, mezulánický a tkalcovský v Sušici papírová vazba, česky, 33,2 x 21,3 cm, 21 str., potřhané a poškozené od prachu	1725	K 1
4	Opis artikulí cechu tkalcovského v Sušici (jedná se o opis L2) papírová vazba, česky, 34,3 x 21,6 cm, potřhané a okousané od hmyzu a hlodavců	(1692) 1733	K 2

Název archivní pomůcky:	Cech tkalců Sušice
Značka archivního fondu:	CT Sušice
Časový rozsah:	1599-1733
Počet evidenčních jednotek:	4 (2 listiny, 2 úřední knihy)
Počet inventárních čísel:	4
Rozsah v bm:	0,05 bm
Stav ke dni:	5. 12. 2012
Zpracovatel archivního fondu:	Eva Havlovičová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Eva Havlovičová
Počet stran:	9
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Mgr. Pavel Havlovič

dne 5. 12. 2012 - č.j. SOAP/040-0884/2012